

Operadors semàntics de l'oració

Juan Carlos Ruiz Antón

PID_00177312

Índex

Introducció	5
1. El temps	6
1.1. Estratègies d'expressió del temps	6
1.2. Sistemes de temps	8
1.3. Graus temporals	10
2. L'aspecte	11
2.1. Expressió de l'aspecte	12
3. Modalitat	14
3.1. Modalitat deòntica i epistèmica	14
3.2. Modalitat i mode	15
3.3. Modalitat evidencial	17
3.4. Conclusió	18
4. Interacció entre temps, mode i aspecte	19
5. Polaritat	20
5.1. Oracions negatives	20
5.2. Efectes sintàctics de la negació	23
6. L'expressió dels actes de parla	25
6.1. Oracions declaratives	26
6.2. Oracions interrogatives	26
6.3. Tipologia de les respostes	29
6.4. Oracions imperatives	30
Activitats	33
Bibliografia	38

Introducció

En el mòdul anterior hem estudiat les funcions que afecten els participants en la predicació; en aquest mòdul examinarem els operadors semàntics que afecten la predicació en el seu conjunt: el temps, que situa cronològicament una situació, l'aspecte, que caracteritza l'estructura temporal interna de la situació, i la modalitat, que informa del grau de "realitat" de la situació a judici del parlant. Després d'una breu consideració sobre les interrelacions entre temps, mode i aspecte, el mòdul continua amb l'estudi de la polaritat, que indica el valor de veritat de la situació, i conclou amb un examen dels tipus d'expressió dels actes de parla no declaratius, com les preguntes i les ordres.

És convenient assenyalar de bell antuvi que el temps, l'aspecte i la modalitat no són categories gramaticals tan netament separades com l'anterior explicació pot fer pensar. Per exemple, el futur és un temps que es refereix a una situació que encara no ha tingut lloc, i que per tant entra en el terreny de la modalitat. També trobem que en moltes llengües els morfemes poden expressar alhora temps i modalitat, o temps i aspecte, com veurem més endavant.

1. El temps

La categoria gramatical de temps serveix per a situar temporalment la situació o la situació descrita per la predicació, i indica si la situació és anterior, posterior o simultània respecte a un determinat temps de referència (que generalment és el moment de l'enunciació). Així, prototípicament, l'ús del present (com ara en la frase *Pere beu cervesa*) indica que el temps de la situació coincideix amb el moment de la comunicació; l'ús del passat (com en la frase *Pere bevia cervesa*) indica que el temps de la situació és anterior al moment de la comunicació, i l'ús del futur (*Pere beurà cervesa*) indica que la situació es produirà després del moment de la comunicació.

Així doncs, la categoria de temps té caràcter díctic, ja que serveix per a situar l'enunciat dins dels paràmetres de l'acte comunicatiu.

El temps de referència no sempre coincideix amb el del moment de la comunicació; de vegades és el temps d'una altra situació esmentada en el discurs, com ocorre en les clàusules subordinades. Observeu la referència dels temps en l'exemple següent:

(1) *Pere va dir que vindria d'hora.*

El temps del verb de la clàusula principal (*dir*) és relatiu al moment de l'enunciació, mentre que el temps del verb de la clàusula subordinada (*vendir*) està en funció del temps de la clàusula principal. El condicional és una espècie de futur hipotètic, posterior a la situació descrita per la clàusula principal, però que pot ser anterior, posterior o, fins i tot, simultani amb el moment comunicatiu. Direm que el temps de la clàusula principal és **absolut**, mentre que el temps de la clàusula subordinada és **relatiu**.

1.1. Estratègies d'expressió del temps

Com totes les funcions semàntiques que s'estudien en aquest mòdul, la categoria del temps acostuma a expressar-se lingüísticament en l'òrbita del verb. Aquesta expressió pot ser sintètica o analítica, com es resumeix en la taula 1:

Taula 1. Estratègies d'expressió del temps

a) Estratègia sintètica	
b) Estratègia analítica	1) verbs auxiliars 2) partícules

a) Estratègia sintètica

Aquesta estratègia consisteix en la utilització de procediments morfològics com els descrits en el mòdul “Nocions bàsiques de tipologia funcional”, apartat “Estratègies morfològiques”. El procediment típic és l'ús d'afixos: sufixos com en català, anglès i altres llengües, o prefixos com en suahili:

(2) Català:

parl-es

parl-aves

parl-aràs

(3) Suahili:

ninasoma

ni- na- soma

1SG- PRES- llegir

= ‘Llegeixo’

nilisoma

ni- li- soma

1SG- PAST- llegir

= ‘Vaig llegir’

nitasoma

ni- ta- soma

1SG- FUT- llegir

= ‘Llegiré’

b) Estratègia analítica

1) Ús de verbs auxiliars

Moltes llengües expressen el temps de forma perifràstica, utilitzant una classe especial de verbs, els **verbs auxiliars**, que es combinen amb una forma no finita del verb predicatiu. Un exemple és el pretèrit perfet perifràstic del català:

(4) *Ahir no va venir ningú.*

En les diferents llengües el temps que més sovint apareix expressat en forma perifràstica és el futur. El verb auxiliar acostuma a derivar d'un verb que originalment significa ‘voler’, ‘deure’, ‘anar’ o ‘venir’, com es pot observar en els següents exemples:

- En anglès, l'auxiliar *will* (*I will do it*, ‘jo ho faré’) deriva de l'anglès antic *willan* ‘voler’.
- En romanès, l'auxiliar de futur (*eu voi lucra la ceva*, ‘vull treballar en alguna cosa’) procedeix del verb llatí col·loquial *volere*, del qual també deriva el català *voler*.

- En anglès i castellà el futur immediat s'expressa amb una perífrasi amb el verb *anar*: *voy a escribir, I am going to write*.
- En suec, el futur immediat es construeix amb una perífrasi amb el verb *ve-nir*: *Jag kommer att skriva* (literalment: 'jo vinc a escriure').

La diferència entre el futur immediat i el futur convencional és que aquell expressa una situació o un esdeveniment que està en gestació i a punt de produir-se, mentre que el futur convencional correspon a una predicció més o menys fonamentada que fa el parlant. Aquest factor és, precisament, el que acostua el temps futur al terreny de la modalitat, que té a veure amb el grau de realitat que el parlant considera que té la situació que es denota.

Com ocorre molt sovint, una mateixa llengua pot expressar unes formes de temps de forma sintètica, i altres de forma analítica o perifràstica. Per exemple, en anglès, el present i el passat són sintètics (*he talks, he talked*), mentre que el futur és perifràstic (*he will talk*).

2) Ús de partícules

Hi ha llengües en què el temps s'expressa lèxicament mitjançant partícules de tipus adverbial. Aquesta situació és típica de les llengües polinèsides. Per exemple, en maori (Nova Zelanda), el passat s'expressa per la partícula *i*, i el present per la partícula *kei*, com es pot observar en les oracions següents:

(5a) *I kite au tēnā tangata inapō*
 PAST veure jo aquell(SG) home ahir
 = 'Vaig veure ahir aquell home'

(5b) *Kei te mahi ngā tangata*
 PRES PROG treballar ART(PL) home
 = 'Els homes treballen'

1.2. Sistemes de temps

Les llengües es diferencien pels sistemes de temps que gramaticalitzen. La taula següent aplega els tipus més freqüents:

Taula 2. Sistemes de temps en les llengües del món

a) Sistemes ternaris: expressió diferent dels tres temps bàsics	
b) Sistemes binaris	1) passat / no passat 2) futur / no futur

a) Sistemes ternaris

Els sistemes ternaris expressen de manera diferent el present, el passat i el futur. D'aquest tipus és el català, l'anglès i el suahili, entre moltes altres llengües.

b) Sistemes binaris

1) Sistemes passat/no-passat

Aquests sistemes només tenen dues formes diferents de temps: el passat i el no-passat. El present i el futur s'expressen de la mateixa manera. Aquest és el sistema que es troba en finès, en hongarès i en japonès, entre altres llengües.

Vegeu els següents exemples de finès:

(6a) *Minä puhun*
puhu -n
 jo parlar -1SG(PRES)
 = 'Jo parlo/parlaré'

(6b) *Minä puhuin*
puhu -i -n
 jo parlar -PAST -1SG
 = 'Jo vaig parlar'

L'oració (7a) pot fer referència al present o al futur; l'oració (7b), en canvi, només fa referència al passat.

En català també pot usar-se el temps present per a expressar futur, com en la frase *Els meus pares arriben demà de l'Argentina*. La diferència amb el finès i amb les altres llengües del mateix tipus és que el català sí que disposa d'una forma verbal especialitzada a marcar temps futur: *arribaran*.

2) Sistemes futur/no-futur

En les llengües que tenen aquest sistema de temps, el present i el passat s'expressen de la mateixa manera, mentre que el futur duu una marca diferent. Els casos més coneguts d'aquestes llengües es troben entre les llengües ameríndies, així com a Austràlia i a Nova Guinea. En essència, aquests sistemes de temps es fonamenten en el grau de "realitat" del fet que descriuen (el present i el passat són reals, mentre que el futur és irreal o hipotètic), i per això són conceptualment molt pròxims a la categoria semàntica de modalitat (vegeu l'apartat 3).

A tall d'exemple, en maputxe (Xile), el futur es marca amb el sufix *-a-* (*-ya-* quan va darrere de vocal) mentre que el present/passat no duu cap tipus de marca:

(7a) *Liwentu txipan*
txipa -n
 d'hora sortir -1SG
 = 'surto/sortia d'hora'

(7b) *Liwentu txipayan*

txipa -ya -n

d'hora sortir -FUT -1SG

= 'Sortiré d'hora'

1.3. Graus temporals

Algunes llengües tenen sistemes de temps que permeten expressar diversos "graus" o intervals dels temps bàsics. Un exemple d'aquest tipus de sistemes es troba en bemba (una llengua bantu de Zàmbia), que té vuit formes verbals que expressen tres temps bàsics (present, passat i futur) amb quatre graus de proximitat: immediat, pròxim, proper i llunyà:

(8) passat llunyà	<i>baàlíbombele</i>	'van treballar' (abans d'ahir)
passat pròxim	<i>baàlíbomba</i>	'van treballar' (ahir)
passat proper	<i>baàcíbomba</i>	'han treballat' (avui)
passat immediat	<i>baábomba</i>	'han treballat' (adés)
futur immediat	<i>baáláábomba</i>	'treballaran' (aviat)
futur proper	<i>baléébomba</i>	'treballaran' (avui més tard)
futur pròxim	<i>bakábomba</i>	'treballaran' (demà)
futur llunyà	<i>bakábomba</i>	'treballaran' (després de demà)

Cadascun d'aquests graus correspon a un interval temporal objectiu. Els temps immediats situen l'acció quasi coincident amb el moment de la comunicació; els temps propers la situen dins el dia de l'enunciació (*l'avui*); els temps pròxims en el dia anterior o següent a l'enunciació, i els temps llunyans la situen fora d'aquest marc.

Les llengües que tenen aquest sistema gradual de temps són molt rares a Europa i Àsia, però són relativament freqüents a l'Àfrica subsahariana (sobretot entre les llengües bantus), a Austràlia i Nova Guinea i entre les llengües indígenes d'Amèrica.

2. L'aspecte

La categoria d'aspecte descriu l'organització temporal interna de l'esdeveniment descrit pel verb, contemplada des del punt de vista de l'inici, del final o del desenvolupament.

Els següents exemples ajudaran a copsar la diferència entre temps i aspecte:

- (9) a) *Els nens veien la pel·lícula.*
 b) *Els nens van veure la pel·lícula.*

La diferència entre aquestes dues oracions no és de temps, passat en tots dos casos, sinó d'aspecte. Així, (9a) es refereix a un esdeveniment durant el seu transcurs, sense implicar la seva terminació; (9b), per contra, descriu l'esdeveniment com una cosa completada, amb un inici i un final, sense tenir en compte el desenvolupament.

L'aspecte de (9a), que denota el progrés intern de l'esdeveniment, es denomina **imperfectiu**, mentre que l'aspecte de (9b), que presenta l'esdeveniment en la seva totalitat, es denomina **perfectiu**.

En les llengües eslaves la distinció entre l'aspecte imperfectiu i el perfectiu és prominent, i s'utilitza, en combinació amb el temps, per a indicar diversos matisos semàntics. Per exemple, en rus el present perfectiu té valor de futur (прочитаю *pročitayu* 'jo llegiré', davant del present imperfectiu читаю *čitayu* 'jo lleigeixo'), perquè l'acció es contempla en la seva totalitat, però enfocada des d'abans del seu començament. En el temps passat s'oposa читал *čital* (imperfectiu) a прочитал *pročitал* (perfectiu). En el primer cas s'indica que l'acció va tenir lloc de forma contínua; en el segon cas s'indica que l'acció va concloure en el passat; per això la diferència entre les dues oracions següents:

- (10a) Вчера я читал книгу
včera ja čital knig-u
 ahir jo llegir(IMPF) llibre-AC
 = 'Ahir estava llegint el llibre'

- (10b) Вчера я прочитал книгу
včera ja pro-čital knig-u
 ahir jo PF-llegir llibre-AC
 = 'Ahir vaig llegir el llibre'

La distinció perfectiu/imperfectiu és segurament el tipus d'aspecte més estès entre les diverses llengües del món, però no esgota la gamma de matisos as-

pectuals que es poden expressar lingüísticament. Altres tipus aspectuals més específics, que es manifesten directament o indirectament en moltes llengües, són l'aspecte progressiu i l'aspecte habitual.

L'aspecte **progressiu** contempla l'esdeveniment durant un període de temps, en comptes de veure'l com un fet momentani. En català s'expressa normalment amb la perífrasi *estar + gerundi* (*Robert està preparant la seva tesi*).

L'aspecte **habitual** indica que una situació es repeteix contínuament, com un costum o hàbit regular. En català aquest aspecte s'expressa normalment en present (*Pere escolta música clàssica*), de manera que aquesta forma verbal és ambigua entre el sentit habitual i el sentit de present pròpiament dit. Per aquesta raó s'utilitza la forma progressiva per a eliminar l'ambigüitat (*Pere està escoltant música clàssica*). La situació és prou semblant en anglès.

2.1. Expressió de l'aspecte

L'aspecte s'expressa amb el mateix tipus d'estratègies formals que el temps:

Taula 3. Estratègies d'expressió de l'aspecte

a) Estratègia sintètica (morfològica)	
b) Estratègia analítica	1) verbs auxiliars
	2) partícules

Aquestes estratègies no es distribueixen de manera uniforme entre els diversos tipus d'aspecte: l'estratègia morfològica es dona quasi exclusivament per a marcar l'oposició entre imperfectiu i perfectiu (com en català *cantava* enfront de *va cantar*), mentre que les altres categories aspectuals tendeixen a expressar-se de manera analítica.

Per exemple, en moltes llengües l'aspecte progressiu se sol expressar per mitjà d'una perífrasi formada per un verb auxiliar copulatiu:

(11) Català: *Joan està nedant*

(12) Anglès: *John is swimming*

(13) Neerlandès:

Hij is aan het zwemmen
 ell és en ART nedar
 = 'Està nedant'

(14) Islandès:

Jón er að synda
 Jón és en nedar
 = 'Jón està nedant'

(15) Gal·lès:

Tha Tom a' leughadh an leabhair

és Tom en lectura ART llibre(GEN)

= 'Tom està llegint el llibre' (literalment: 'Tom està en la lectura del llibre')

L'origen d'aquesta construcció es troba en l'associació metafòrica que es fa entre el desenvolupament d'una situació al llarg d'un temps (marcat per l'aspecte progressiu) i la permanència prolongada en una posició (marcada amb un verb copulatiu o amb preposicions de lloc com *en*).

Finalment, com a exemple de l'expressió de l'aspecte per mitjà de partícules, examineu els següents exemples de xinès:

(16a) *Zéi pāo le*

lladre escapar PF

= 'El lladre va escapar'

(16b) *Tā shōudǎo le yi-fēng xìn*

ell/a rebre PF un-CLSF carta

= 'Ell/ella va rebre una carta'

(16c) *Lǎoshī zài jiǎnshi wénfǎ*

mestre PROG ensenyar gramàtica

= 'El mestre està ensenyant gramàtica'

Aquests exemples mostren l'ús de dues partícules: la partícula postverbal *le*, que indica aspecte perfectiu, i la partícula preverbal *zài*, que expressa aspecte progressiu.

3. Modalitat

La modalitat és la categoria gramatical que expressa el grau de realitat que el parlant concedeix al contingut de l'enunciat.

Entre la gamma de modalitats que hom pot expressar gramaticalment cal comptar la possibilitat, la necessitat, la suposició, el dubte, el desig, etc. Les oracions següents expressen diferents modalitats, tot i que coincideixen en el contingut predicatiu:

- (17) a) *Potser plourà demà.*
 b) *Sembla que plourà demà.*
 c) *Ha de ploure.*
 d) *Deu haver plogut aquest matí.*
 e) *Tant de bo que plogui aviat!*
 f) *Aquesta tarda ha plogut.*

En les oracions (17a-b) el parlant expressa la possibilitat que ocorri la situació especificada; en (17c) al·ludeix a la necessitat que succeeixi la situació; en (17d) expressa la seva suposició sobre la realitat de la situació; en (17e) expressa el seu desig que ocorri la situació; en (17f), finalment, el parlant afirma un fet.

3.1. Modalitat deòntica i epistèmica

Una distinció molt comuna en els estudis sobre la semàntica de la modalitat és la que s'estableix entre modalitat deòntica i modalitat epistèmica, il·lustrada en català pels següents exemples:

- (18) a) *Els nens poden desparar la taula tot sols.*
 b) *El tren pot haver-hi arribat ja.*
- (19) a) *Els nens han de preparar una redacció per a demà.*
 b) *El tren ja deu haver-hi arribat.*

Els exemples de (18) corresponen a la **modalitat epistèmica**, caracteritzada per descriure la possibilitat d'una situació o un esdeveniment concrets. Aquesta modalitat difereix de la **modalitat deòntica** dels exemples de (19), que expressen una elevada o total certesa respecte a la realitat dels fets de la situació descrita.

En moltes llengües aquests dos tipus de modalitat s'expressen analíticament, per mitjà d'una categoria especial de verbs auxiliars, adequadament anome-

Nota

Els termes *epistèmic* i *deòntic*, de llarga tradició en la filosofia occidental, deriven dels mots grecs δέον (*déon*) 'necessitat' i ἐπιστήμη (*epistēmē*) 'coneixement', respectivament.

nats **verbs modals**, com ara *poder* i *deure*. En altres llengües, en canvi, aquesta modalitat s'expressa sintèticament, com ocorre per exemple en groenlandès occidental (una llengua esquimal de Groenlàndia):

(20a) *Timmisinnaavuq*

Timmi -sinnaa -vuq

volar -EPI -IND/3SG

= 'Pot volar'

(20b) *Innassaatit*

Inna -ssa -atit

anar-se'n al llit -DNT -IND/2SG

= 'Has d'anar-te'n al llit'

(20c) *Københavni miissaaq*

Københavni mii -ssa -aq

Copenhaguen ser -DNT -IND/3SG

= 'Deu ser a Copenhaguen'

Aquestes oracions mostren l'ús dels sufixos *-sinnaa* i *-ssa* per a expressar modalitat epistèmica i modalitat deòntica, respectivament.

3.2. Modalitat i mode

Convé distingir la modalitat del terme, molt més conegut, de **mode**. La confusió és terminològica, basada en l'arrel comuna dels dos mots, però sobretot és conceptual, ja que tots dos termes comparteixen una mateixa base cognitiva.

La diferència radica en el fet que la modalitat és un operador semàntic (presumptament universal), que com hem vist modula el grau de realitat de l'enunciat, mentre que el mode és una categoria gramatical, realitzada mitjançant la flexió del verb, que dóna forma només a algunes de les distincions de modalitat que poden existir en una llengua. Així, l'adverbi *potser* i els verbs *semblar* o *deure* dels exemples de (17) expressen diferents matisos de modalitat, però cap expressa mode.

En català, a l'igual de moltes altres llengües del continent europeu, es troba una distinció formal entre dues categories de mode verbal: l'indicatiu i el subjuntiu.

A grans trets, el mode **indicatiu** sol expressar una actitud de presumpció de veritat o realitat davant d'allò que es diu; per contra, el mode **subjuntiu** expressa un matís "d'irrealitat" davant d'allò que es diu. Pot ser que el parlant no assumeixi que allò que diu estigui en consonància amb la realitat, o que

pressuposi que és poc probable, que és hipotètic, o fals. Observeu la diferència entre les oracions següents:

(21) a) *Crec que ve.*

b) *No crec que vingui.*

(22) a) *Crec que Manel vindrà aviat.*

b) *Dubto que Manel vingui aviat.*

Les clàusules subordinades d'aquests exemples mostren diferències de mode. En les oracions (21a) i (22a) s'expressa una creença que el parlant considera certa, i per això s'utilitza el mode indicatiu; l'oració (21b) està sota l'abast de la negació (que nega la realitat d'una situació), cosa que determina l'ús del mode subjuntiu. En (22b), per fi, la clàusula subordinada en subjuntiu depèn d'un verb d'incertesa.

Tot i que la distinció entre mode indicatiu i mode subjuntiu és característica i pràcticament exclusiva de les llengües de la família indoeuropea, en algunes altres llengües del món es troben formes de flexió verbal que expressen matisos relacionats. Allà a on apareixen, és habitual denominar-los amb els termes d'origen llatí de *realis* i *irrealis*. La semàntica d'aquests termes és transparent: la modalitat *realis* correspon idealment a situacions reals, mentre que la modalitat *irrealis* descriu situacions que no han tingut lloc o que són hipotètiques. Per exemple, en autu (Papua Nova Guinea), aquesta distinció s'expressa per mitjà de prefixos:

(23a) *Rom dykame*

d- y -ka -me
ells REA- anar -PF -PL
= 'Se n'han anat'

(23b) *Rom wykamere*

w- y -ka -me -re
ells IRR- anar -PF -PL -FUT
= 'Se n'aniran'

L'oració (23a) descriu un esdeveniment ocorregut en el passat i que té, per tant, existència real. El verb *dykame* duu el prefix *d-*, que expressa modalitat *realis*. Això contrasta amb l'oració (23b), que apunta una situació hipotètica situada al futur. El verb (*wyamere*) expressa aquí modalitat *irrealis*, mitjançant el prefix *-w*.

La distinció entre *realis* i *irrealis* no és equivalent a la distinció més familiar per a nosaltres entre subjuntiu i indicatiu, ja que cobreix un espai semàntic diferent. Així, en autu, la modalitat *irrealis* s'utilitza per a referir-se a situacions futures (com mostra l'oració 23b), però també potencials, condicionals i im-

peratives. L'exemple següent és de l'ús de l'irrealis en un context de modalitat epistèmica:

- (24) *Yantelale yarow Liwmiye nwyre*
 Liwmiy-e n- w- y -re
 noia demà Lumi-LOC POT- IRR- anar -FUT
 = 'La noia podria anar a Lumi demà'

D'aquestes situacions el subjuntiu en català només es troba en les oracions imperatives negatives, o prohibitives (*no el convidis, ni ho pensis*). Per altra banda, també és cert que l'espai semàntic de l'irrealis varia d'una llengua a una altra. Així, en algunes llengües el futur s'expressa amb modalitat realis (a diferència del que hem vist en autu). El mateix ocorre amb la negació, que, segons quines llengües, pot ser en realis o en irrealis.

3.3. Modalitat evidencial

Hi ha una última categoria de modalitat amb què el parlant aporta indirectament les proves que té per a fer una determinada afirmació. Serveix per a indicar si s'ha sigut testimoni de les situacions que relaten, si la informació s'ha obtingut d'una font indirecta (d'haver-la sentit dir, d'haver-la llegit, d'haver-la vist personalment o en televisió, etc.), si és quelcom que es dedueix a partir de proves circumstancials, etc. Aquest tipus de modalitat (denominada **evidencial** en la terminologia lingüística) és molt rar en les llengües europees, però es troba molt desenvolupada entre les llengües d'Àsia, Amèrica i Austràlia.

La lingüista russa Alexandra Aikhenvald ha descrit amb detall el funcionament de la modalitat evidencial en un seguit de llengües de l'Amazònia (Aikhenvald, 2005). Per exemple, en tariana (parlada al nord del Brasil a la regió del Vaupés) hi ha un grup de morfemes que expressen alhora temps, persona, nombre i evidencialitat. Seguint Aikhenvald, explicarem el seu ús a partir d'una situació típica. Suposem que un home, després d'haver pescat un peix al riu, el posa a fumar en una graella a la porta de la seva cabanya. Si veiem que un gos s'emporta el peix i fuig, podríem descriure la situació en tariana utilitzant l'evidencial visual *-ámi*:

- (25) *Diâyi wa'îre yahaámi*
 wa'î -re yaha -ámi
 gos peix -OBJ emportar-se -PAST/VIS/3SG
 = 'El got s'ha emportat el peix' (ho he vist)

Si en canvi sentim el soroll del gos capgirant la graella, utilitzaríem l'evidencial no visual *-ásĩ*:

- (26) *Diâyi wa'îre yahaásĩ*
 wa'î -re yaha -ásĩ
 gos peix -OBJ emportar-se -PAST/NoVIS/3SG
 = 'El got s'ha emportat el peix' (ho he sentit)

Si sortim a la porta i veiem que la graella és per terra, hi ha restes del peix per tot arreu i el gos sembla sadoll, podem deduir que el gos n'és responsable, i utilitzar l'evidencial d'inferència *-ápĩ*:

- (27) *Diâyí wa'î-re yahaápĩ*
 wa'î -re yaha -ápĩ
 gos peix -OBJ emportar-se -PAST/INFR/3SG
 = 'El got s'ha emportat el peix' (ho he deduït)

Per acabar, si ens assabentem del fet per algú, només es pot fer servir l'evidencial per a la informació de segona mà *-ápi'*:

- (28) *Diâyí wa'îre yahaápi'*
 diâyí wa'î -re yaha -ápi'
 gos peix -OBJ emportar-se -PAST/INFM/3SG
 = 'El got s'ha emportat el peix' (me n'he assabentat per una altra persona)

3.4. Conclusió

Els sistemes de modalitat tenen relativament poques categories comunes en les diferents llengües, i ni tan sols s'expressen de la mateixa manera en una mateixa llengua; algunes categories es poden expressar per la flexió verbal, altres per mitjà de verbs auxiliars, altres per partícules o per adverbis. Així, el català utilitza els tres procediments en el seu sistema modal: flexió verbal, verbs auxiliars i adverbis:

- a) Flexió verbal: distinció entre el mode indicatiu i el subjuntiu. Com hem vist, el mode subjuntiu que s'utilitza normalment en el context de les oracions negatives, optatives i en subordinades de certs verbs.
- b) Verbs auxiliars, com *haver (de), deure, poder* i *semblar*.
- c) Adverbis, com *aparentment, probablement, segurament* i *potser*.

4. Interacció entre temps, mode i aspecte

En moltes llengües l'expressió de la modalitat està estretament lligada a l'expressió del temps i de l'aspecte. Així, en català els morfemes de la flexió verbal expressen temps, mode i, en algun cas, també aspecte, de manera indissoluble. Per exemple, en la forma verbal *ploràvem*, el morfema *-ave-* indica simultàniament temps passat, mode indicatiu i aspecte imperfectiu.

D'altra banda, aquests tres operadors semàntics tenen entre si límits imprecisos. Per exemple, un esdeveniment que en el moment de l'enunciació es percep com a completat (és a dir, en aspecte perfectiu) està també en temps passat. Per tant, en moltes llengües la distinció entre perfectiu i passat és difusa; fins i tot hi ha llengües (com és el cas del xinès) en què les diferències de temps (present i passat) s'expressen com a distincions d'aspecte (imperfectiu i perfectiu).

5. Polaritat

La polaritat és un operador semàntic que especifica el valor de veritat d'una determinada situació, és a dir, si és vertadera o falsa. D'acord amb això, hom distingeix entre polaritat **afirmativa**, com en l'oració (29a) i polaritat **negativa**, com en (29b):

- (29) a) *Joan ha comprat el diari.*
 b) *Joan no ha comprat el diari.*

5.1. Oracions negatives

Les oracions negatives es caracteritzen, en totes les llengües, per afegir algun tipus de marca a l'oració afirmativa (com ara l'adverbi *no* en 24b). La taula següent recull les principals estratègies utilitzades en les llengües del món per a expressar la negació:

Taula 4. Estratègies d'expressió de la negació

a) Estratègia analítica	1) partícules 2) verbs auxiliars
b) Estratègia sintètica	

En els subapartats següents analitzem amb més detall aquestes estratègies.

a) Estratègia analítica

1) Partícules negatives

La utilització de partícules negatives (com l'adverbi *no* de l'exemple 24b) és l'estratègia més simple gramaticalment.

Algunes llengües utilitzen una mateixa partícula en tots els contextos sintàctics (com és el cas en català). Altres llengües utilitzen partícules diferents en funció de determinats factors. Per exemple, en grec modern la partícula *δεν* (*den*) marca la negació en les oracions declaratives, mentre que la partícula *μην* (*min*) realitza la mateixa funció en les imperatives. Compareu:

- (30a) *δεν* *τρως* *ψάρι*
den *tros* *psari*
 no(DECL) menges peix
 = 'No menges peix'

(30b) μην τρως ψάρι
min tros psari
 no(IMPR) menges peix
 = 'No mengis peix'

Hi ha llengües en què les partícules negatives expressen simultàniament altres funcions gramaticals. Per exemple, en bamana (Mali) hi ha una sèrie de partícules que expressen simultàniament negació i aspecte, com es pot observar en els exemples següents:

(31a) *Né bè jègè san*
 jo IMPF peix comprar
 = 'Compro peix'

(31b) *Né ye jègè san*
 jo PF peix comprar
 = 'He comprat peix'

(32a) *Né tè jègè san*
 jo IMPF/NEG peix comprar
 = 'No compro peix'

(32b) *Né ma jègè san*
 jo PF/NEG peix comprar
 = 'No he comprat peix'

En aquesta llengua els verbs són invariables, i la distinció d'aspecte entre perfectiu i imperfectiu s'expressa respectivament amb les partícules *bè* i *ye* en oracions afirmatives, i amb *tè* i *ma* en oracions negatives.

Algunes llengües expressen la negació mitjançant una combinació de diverses partícules. Un exemple d'això és la construcció *no ... pas* del català, que té un ús enfàtic (33a) o contrastiu (33b):

(33) a) *No t'ho sabria pas dir.*
 b) *No és pas que sigui una mala pel·lícula.*

El francès té una construcció similar *ne ... pas* (d'ús general, sense el sentit enfàtic del català), que es pot observar comparant l'oració afirmativa (34a) amb la seva versió negativa (34b):

(34a) *Je veux ça*
 = 'Jo vull això'

(34b) *Je ne veux pas ça*
 jo NEG1 vull NEG2 això
 = 'No vull això'

Aquesta construcció és pròpia del francès estàndard. La llengua col·loquial avança cap a una simplificació de la construcció, que elimina el primer element de la combinació: *Je veux pas ça, j'aime pas les garçons* ('no m'agraden els nois').

2) Negació per mitjà de verbs auxiliars

L'ús de **verbs auxiliars negatius** és característic de les llengües uràliques, com el finès, l'estonià i les llengües siberianes. En aquest procediment el verb negatiu duu la flexió pròpia del verb principal de l'oració (temps, mode, morfemes de concordança, etc.), mentre que el verb semànticament principal sol estar en forma no personal. Examineu els següents exemples de finès:

a) Oracions afirmatives:

(35a) *Tyttö lukee*
noia llegir/3SG
= 'La noia llegeix'

(35b) *Tyttöjä lukevat*
Tyttöjä luke-vat
noies llegir-3PL
= 'Les noies llegeixen'

b) Oracions negatives:

(36a) *Tyttö ei lue*
noia AUXN/3SG llegir
= 'La noia no llegeix'

(36b) *Tyttöjä eivät lue*
Tyttöjä ei-vät lue
noies AUXN-3PL llegir
= 'Les noies no llegeixen'

Es pot observar en les oracions afirmatives de (35a-b) que el verb concorda amb el subjecte. En les frases negatives, el verb predicatiu *lue* 'llegir' no varia, i el subjecte concorda amb el verb auxiliar negatiu, que té formes diferents per a cada una de les combinacions de persona i nombre del subjecte.

b) Negació morfològica

Algunes llengües expressen la negació per mitjà d'afixos verbals, semblants en la seva funció i grau d'integració verbal als morfemes de temps, aspecte o persona. Observeu com a exemple les següents frases de turc:

(37a) Oració afirmativa:
Konuşuyorum
konuş -uyor -um
parlar -PROG -1SG
= 'Estic parlant'

(37b) Oració negativa:

Konuşmuyorum

konuş -mu -uyor -um

parlar -NEG -PROG -1SG

= 'No estic parlant'

En aquests exemples, la negació es marca amb el morfema *-mu* que precedeix els sufixos d'aspecte (*-uyor*) i de persona (*-um*).

La major part de les llengües que adopten aquesta estratègia utilitzen sufixos. En altres llengües s'utilitzen prefixos, o fins i tot circumfixos.

5.2. Efectes sintàctics de la negació

Hi ha casos en què la negació provoca una modificació secundària en l'estructura sintàctica de la clàusula. Ja hem vist que en les llengües eslaves l'objecte de les clàusules negatives es marca en genitiu*. Una situació semblant es dona en finès. Observeu els exemples següents:

* Vegeu el cas "Objecte en clàusules negatives o imperfectives", dins l'apartat "Expressió alternativa de l'objecte", del mòdul "L'expressió de les funcions oracionals".

(38a) *Jukka juo maido-n*

Jukka beu llet-AC

= 'Jukka s'està bevent la llet'

(38b) *Jukka juo maito-a*

Jukka beu llet-PART

= 'Jukka està bevent llet'

(38c) *Jukka ei juo maito-a*

Jukka AUXN(3SG) beure llet-PART

= 'Jukka no s'està bevent la llet'

En aquesta llengua l'objecte de les clàusules afirmatives va en acusatiu o partitiu, depenent de si la clàusula és perfectiva o imperfectiva, com pot observar-se en els exemples (38a-b). La clàusula (38a) és perfectiva perquè pressuposa que l'acció es durà a terme (és a dir, que en Jukka es beurà tota la llet), a diferència de (38b). Per contra, les clàusules negatives, com ara (38c) sempre va en cas partitiu, amb independència del seu valor aspectual.

Un tret típic de la negació és la seva tendència a associar-se amb els elements focalitzats de l'oració (això és, els constituents que aporten informació nova). Hi ha llengües en què el morfema negatiu tendeix a vincular-se sintàcticament amb l'element focalitzat. Així ocorre en alemany. Com a exemple, observeu la distribució de la partícula negativa *nicht* en les frases següents:

(39a) *Er besuchte uns gestern nicht*

ell va visitar nos ahir no

= 'No ens va visitar ahir' (construcció neutra)

(39b) *Er besuchte uns nicht gestern*
= 'No va ser ahir quan ens va visitar'

La frase (39a) és la construcció normal de l'alemany, en la qual la partícula negativa *nicht* apareix al final de la frase; en la frase (39b), la partícula *nicht* nega l'adverbi *gestern* 'ahir', que té per tant caràcter de focus (fet que es reflecteix en la traducció per mitjà de la construcció copulativa focal*).

* Vegeu l'"Estratègia sintàctica" dins el subapartat "El focus" del mòdul "L'expressió de les funcions oracionals".

6. L'expressió dels actes de parla

El llenguatge es fa servir en la comunicació quotidiana per a dur a terme un bon nombre d'activitats: sol·licitar i intercanviar informació, narrar esdeveniments, prometre, amenaçar, donar ordres, expressar sorpresa o insatisfacció, suggerir una determinada acció, donar permís a algú, fer una aposta, oferir quelcom, etc. Aquestes accions que els éssers humans duen a terme usant el llenguatge com a instrument és allò que els lingüistes anomenen **actes de parla**.

La majoria de les llengües distingeixen tres formats bàsics d'oració que serveixen de vehicle a diferents tipus d'actes de parla. Aquests tres tipus són:

- a) oracions declaratives
- b) oracions interrogatives
- c) oracions imperatives

La funció principal de les oracions declaratives és donar informació, i arran d'això expressen una gamma d'actes de parla derivats, com ara fer suggeriments, promeses o narrar històries. Les oracions interrogatives s'utilitzen fonamentalment per a fer preguntes, i les imperatives serveixen per a expressar peticions i ordres.

Aquest quadre general es veu modificat pels usos secundaris que poden generar aquests tipus d'oracions. Per exemple, podem usar certs subtipus d'interrogatives per a fer suggeriments:

- (40) a) *I si comprem un sofà nou per al saló?*
b) *Per què no treus les sabates de l'habitació?*
c) *Per què hem de seguir?*

Les interrogatives poden expressar també, depenent del context, impaciència (41a), insinuació (41b) o sorpresa (41c):

- (41) a) *Vindràs d'una vegada?*
b) *Per què no véns?*
c) *Ja heu arribat?*

Hi ha una diferència important entre la funció comunicativa bàsica dels tres tipus d'oració (declaratives, interrogatives i imperatives) i els usos derivats, com els dels exemples. Mentre que les funcions bàsiques són comunes a totes les llengües, els usos derivats poden ser molt diferents entre unes llengües i altres. Per exemple, Mildred Larson (1984) menciona el cas d'algunes llengües de Nova Guinea en les quals els suggeriments atenuats com el de l'exemple

(40b) no s'expressen per mitjà d'oracions interrogatives, sinó per mitjà d'oracions negatives (com *No has tret les sabates de l'habitació*).

De manera anàloga, en vietnamita les preguntes no s'utilitzen per a invitar, de manera que una oració com *Vols una tassa de te?* es tradueix, no com una pregunta, sinó com una ordre directa (*Pren una tassa de te*). Com a pregunta equival a *Segur que vols una tassa de te?*, amb un matís implícit de desacord: fa entendre que el parlant no vol que prenguem te.

En els subapartats següents estudiarem els procediments que adopten les llengües del món per a expressar els tres tipus bàsics d'oracions: oracions declaratives, interrogatives i imperatives.

6.1. Oracions declaratives

En la major part de les llengües les oracions declaratives no mostren cap marca característica, i els altres tipus es veuen sovint com a modificacions o desviacions del tipus bàsic definit per la construcció declarativa.

Hi ha algunes llengües, no obstant això, que disposen de procediments formals per a marcar les oracions que són declaratives. Per exemple, en gascó (una variant de l'occità) les oracions d'aquest tipus poden marcar-se amb la partícula *que* (*qu'* davant de vocal) quan tenen un sentit enunciatiu, com s'observa en el fragment següent (glossat ENC):

(42a) *Que m'at averé podut díser*
 ENC m'ho hauria pogut dir
 = 'M'ho hauria pogut dir'

(42b) *Que cresi que benlhèu qu' ei ua chança finalament*
 ENC crec que potser ENC é una oportunitat finalment
 = 'Crec que potser és una oportunitat després de tot'

Observeu en l'exemple (42b) el doble ús de *que*: com a partícula declarativa i com a conjunció subordinant.

6.2. Oracions interrogatives

Hi ha tres tipus, sintàcticament diferents, d'oracions interrogatives, que denominarem *absolutes*, *parcials* i *confirmatives*.

a) En les interrogatives **absolutes**, es pregunta si el contingut informatiu de la predicació és vertader o fals. Per exemple, en la frase *Ha acabat ja la pel·lícula?*, la pregunta afecta tota l'oració, de manera que només hi ha dues respostes possibles: sí o no.

b) En les interrogatives **parcials**, es demana informació sobre només una part del contingut informatiu de l'oració. La major part de les llengües tenen paraules interrogatives especialitzades en aquesta funció, com ara *què*, *qui* o *quan*. Per exemple: *Qui ha encès el televisor?*

c) Les interrogatives **confirmatives** solen tenir forma declarativa, i van acompanyades d'un apèndix confirmatori final, com en els exemples *Ho ha comprat, oi?*, *No ho ha comprat, veritat?*, o en anglès *She was pushed, wasn't she?* ('La van empènyer, no?').

Encara que probablement totes les llengües tenen procediments per a fer preguntes, les formes en què les llengües expressen aquesta funció poden variar significativament d'una llengua a una altra.

Les interrogatives absolutes acostumen a marcar-se per algun dels següents procediments, o per una combinació d'ells:

Taula 5. Estratègies d'expressió de les preguntes

a) Estratègia fonològica: entonació
b) Estratègia lèxica: partícules especialitzades
c) Estratègia morfològica: marca en la flexió verbal
d) Estratègia sintàctica

a) L'**estratègia fonològica** fa ús d'una entonació especial ascendent. Aquesta entonació és la que distingeix, en català, entre *Ha vingut Joan* (declarativa) i *Ha vingut Joan?* (interrogativa). Les llengües del món, amb rares excepcions, utilitzen aquesta estratègia, generalment en combinació amb una marca formal explícita de tipus sintàctic, lèxic o morfològic.

Hi ha una explicació fonològica per a aquest quasiuniversal: com ha mostrat el lingüista nord-americà John Ohala, el to alt de l'entonació interrogativa denota vacil·lació, incertesa o dubte. Per contra, el to baix, propi de l'entonació declarativa, indica confiança en allò que es diu.

b) L'**estratègia lèxica** consisteix a utilitzar partícules especialitzades que assenyalen el caràcter interrogatiu de les oracions. Observeu l'ús de la partícula interrogativa *ли* (*li*) en rus:

(43a) Читал ли ты эту книгу?
čit-al li ty ètu knigu?
 Llegir-PAST/SG INT tu aquest(AC) llibre(AC)
 = 'Vas llegir aquest llibre?'

(43b) Ты ли читал эту книгу?
ty li čit-al ètu knigu?
 tu INT llegir-PAST/SG aquest(AC) llibre(AC)
 = 'Vas llegir tu aquest llibre?' / 'Vas ser tu el que va llegir aquest llibre?'

(43c) Эту ли книгу ты читал?
 ètu li knigu ty čital?
 aquest(AC) INT llibre(AC) tu llegir-PAST/SG
 = 'És aquest llibre el que vas llegir?'

Observeu la posició variable de la partícula interrogativa *ли (li)*. En general, aquesta partícula segueix la paraula que indica el focus comunicatiu: el verb en la interrogativa "neutra" de (43a), el subjecte *ты (ty)* 'tu' en (43b) i l'objecte *эту книгу (ètu knigu)* 'aquest llibre' en (43c).

c) L'**estratègia morfològica** és relativament infreqüent. En les llengües que adopten aquest procediment hi ha morfemes interrogatius (afixats generalment al verb), que a més acostumen a formar part del sistema de modalitat d'aquestes llengües.

d) L'**estratègia sintàctica** emprava una construcció especial. Per exemple, en català és habitual invertir l'ordre del subjecte i del verb en les oracions interrogatives (com ara en *S'ha comprat Joan un cotxe nou?* enfront de *Joan s'ha comprat un cotxe nou*). Aquesta construcció, típica de les llengües europees, és molt inusual en llengües dels altres continents.

Moltes llengües, sobretot del tipus verb-objecte (com el català o l'anglès) canvien l'ordre de mots en les oracions interrogatives parcials, situant el constituent interrogatiu al començament de la frase, com a l'exemple següent:

(44) *Què t'has emportat?*

Sintàcticament el pronom interrogatiu *què* és objecte directe; per tant, la seva posició bàsica seria després del verb; aquí apareix a l'inici de la frase, de manera que destaca la seva funció comunicativa de focus. Altres llengües no canvien l'ordre de paraules i conserven l'element interrogatiu en la seva posició normal dins de l'ordre bàsic de l'oració. Així ocorre, per exemple, en xinès (45) i en japonès (46):

(45) *Nǐ yào nei-ben shū*
 tú voler quin-CLSF llibre
 = 'Quin llibre vols?'

(46) *Matsumoto-san wa nani o kaimashita ka*
 Matsumoto-senyor TOP què OBK comprar(PAST) INT
 = 'Què va comprar el senyor Matsumoto?'

En hongarès, l'element interrogatiu (que és comunicativament el focus) està en la posició sintàctica del focus, que és immediatament davant del verb. En l'exemple següent el focus és *a teát* 'el te?':

(47) *A teát hogy parancsolod?*
 ART te(AC) com demanaràs
 = 'Com demanaràs el te?'

Vegeu en el mòdul "L'expressió de les funcions oracionals", dins el subapartat "El focus", els exemples 61a-b.

6.3. Tipologia de les respostes

En aquest subapartat examinarem breument els procediments que tenen les llengües per a respondre a les interrogatives absolutes. Fonamentalment hi ha tres possibilitats, resumides en la taula següent:

Taula 6. Tipus de respostes a les interrogatives absolutes

a) Sistemes sí/no
b) Sistemes acord/desacord
c) Sistemes d'eco

a) Les llengües del primer tipus utilitzen les partícules comodí *sí* i *no*. La partícula *sí* dona una resposta afirmativa al contingut predicatiu de l'oració, mentre que la partícula *no* suposa una resposta negativa.

Observeu les preguntes següents:

- (48) a) *Has vist l'aspiradora?*
 b) *No has vist l'aspiradora?*

La resposta *sí* significa en tots dos casos 'sí que l'he vista'. La resposta *no*, per la seva banda, s'entén com 'no l'he vista'.

b) El japonès és un exemple de llengua del segon tipus. Té una partícula afirmativa que es fa servir quan la resposta té la mateixa polaritat que la pregunta (ja sigui afirmativa o negativa) i una partícula negativa que s'usa quan la resposta no té la mateixa polaritat. Suposem la pregunta següent:

- (49) *Kyō wa atsui desu ka*
 avui TOP calent ser(PRES) INT
 = Avui fa calor?

La resposta *hai* (que els diccionaris tradueixen per *sí*) significaria en aquest cas 'estic d'acord amb la teva afirmació: sí que fa calor'. La resposta *ie* (convencionalment *no*) equivaldria a 'no estic d'acord amb la teva afirmació: no que fa calor'.

No obstant això, davant d'una pregunta negativa, aquestes respostes tenen una interpretació completament diferent:

- (50) *Kyō wa atsukunai desu ka*
 atsu -kunai
 avui TOP calent -NEG ser(PRES) INT
 = 'Avui no fa calor?'

Ara, la resposta *hai* s'entendria negativament, és a dir, 'estic d'acord amb la teva afirmació: no que fa calor', mentre que la resposta *ie* equivaldria a una

resposta afirmativa: 'no estic d'acord amb la teva afirmació: sí que que fa calor'.

El problema d'aquests sistemes és que les preguntes negatives solen tenir un cert biaix. Una frase com *No està plovent?* pot usar-se no sols per a fer una pregunta, sinó també per a indicar que el parlant creu que sí que ho és. Una resposta positiva senzilla pot ser una mica confusa. Es pot interpretar com una resposta a la pregunta ('sí, no està plovent') o com una conformitat amb la creença del parlant ('sí, tens raó: està plovent'). Per això, moltes llengües tenen partícules afirmatives especials per a evitar confusió. En alemany *doch* (en comptes de *ja*), en francès *si* (en comptes d'*oui*) s'usen per a indicar una resposta afirmativa a la pregunta negativa (i negar així la creença del parlant).

c) Les llengües que tenen respostes de tipus eco manquen de partícules especials de resposta. L'estratègia que s'utilitza per a respondre *sí* o *no* és repetir el verb de la pregunta. Per exemple, en xinès, davant d'una pregunta com (51), són possibles dues respostes:

(51) *Nǐ dǒng yīngyǔ ma*
 tu entendre anglès INT
 = 'Entens l'anglès?'

La resposta afirmativa és respondre simplement 'l'entenc' (*wǒ dǒng*); la resposta negativa seria 'no l'entenc' (*wǒ bù dǒng*).

6.4. Oracions imperatives

Les ordres són un tipus d'acte de parla orientades a aconseguir que l'interlocutor dugui a terme alguna acció. La major part de les llengües tenen una forma especial del verb, l'imperatiu, especialitzada en l'expressió d'aquest tipus d'enunciats (com en català *Obrí la porta!*). Atès que les ordres estan quasi sempre adreçades a l'interlocutor, les oracions imperatives acostumen a ometre el subjecte, fins i tot en aquelles llengües en què el subjecte és obligatori en altres tipus d'oracions (així succeeix, per exemple, en anglès).

En aquelles llengües que tenen sistemes complexos de flexió verbal, l'imperatiu sovint és morfològicament simple, similar a la forma bàsica de l'arrel del verb.

Les oracions imperatives poden tenir característiques sintàctiques diferents de les dels altres tipus d'oracions. Per exemple, les imperatives negatives (que pròpiament parlant són prohibicions), són sovint diferents de les afirmatives. Per exemple, en castellà no es construeixen amb la forma imperativa del verb, sinó en mode subjuntiu (cf. *sortiu* enfront de *no sortiu*). En altres llengües (com és el cas del grec), la partícula negativa pot ser diferent segons si l'oració és imperativa o no.

Malgrat que totes les llengües tenen verbs imperatius, que són formalment molt simples, i per tant ràpids i directes en el seu ús comunicatiu, hi ha llengües en què l'imperatiu s'usa relativament poc, i es prefereix en el seu lloc fórmules més indirectes (com, per exemple, *Vols obrir la finestra?*). Això ocorre perquè l'imperatiu resulta ser un procediment molt abrupte i expeditiu, que pot semblar inadequat en moltes situacions en què és necessari mantenir una certa distància de cortesia respecte de l'interlocutor.

Activitats

1. A partir de la informació aportada pels següents exemples de diferents llengües, indiqueu les categories rellevants de temps i aspecte que expressen:

a) Ute (EUA):

- (a) *Wúukay* 'treballa' (en aquest moment)
- (b) *Wúukaxa* 'ha treballat'
- (c) *Wúukapugá* 'ha treballat' (ja fa algun temps)
- (d) *Wúukavaani* 'treballarà'
- (e) *Wúukami* 'acostuma a treballar', 'treballa sempre'.
- (f) *Wúukauca* 'està a punt de posar-se a treballar'

b) Rotokas (Papua Nova Guinea):

- (a) *Aioriva* 'Fa molt de temps que has menjat'
- (b) *Aiorivora* 'Fa algun temps que vas menjar'
- (c) *Aiorivora* 'Fa poc que has menjat'
- (d) *Aiorivo* 'Has acabat de menjar'
- (e) *Aiorivoi* 'Estàs menjant'
- (f) *Aiorivere* 'Menjaràs aviat'
- (g) *Aiorivera* 'Trigaràs molt a menjar'

c) Chichewa (Malawi):

- (a) *Ndináfótozo* 'Vaig menjar'
- (b) *Ndináfótozo* 'Fa poc que he menjat'
- (c) *Ndináfótozo* 'Fa bastant que vaig menjar'
- (d) *Ndikufótozo* 'Estic menjant'
- (e) *Ndimafotokózá* 'Acostumo a menjar'
- (f) *Ndimáfótozo* 'Acostumava a menjar'
- (g) *Ndidáfótozo* 'Menjaré'

d) Cocama (Perú)

- (a) *Ritamaka tutsuy* 'He anat a la ciutat' (avui)
- (b) *Ritamaka tutsuikuá* 'Vaig anar a la ciutat' (ahir o fa uns quants dies)
- (c) *Ritamaka tutsutsuri* 'Vaig anar a la ciutat' (fa molt de temps)

2. Comenteu el matís semàntic introduït en aquests exemples d'hongarès pel prefix verbal *el-*. A quin operador semàntic correspon?

a) *Olvastam az újságot*

olvas -t -am az újság-ot
llegir -PAST -1SG ART diari-AC
= 'Llegia el diari'

b) *Elolvastam az újságot*

el- olvas -t -am az újság-ot
X- llegir -PAST -1SG ART diari-AC
= 'Vaig llegir el diari' (de cap a cap)

3. Descriviu el sistema aspectual de l'ewé (Ghana), a partir dels exemples següents:

a) *Édua mɔli*

= 'Menja arròs habitualment'

b) *Édu mɔli vɔ*

= 'Ha menjat arròs'

c) *Éle mɔli dum*

= 'Està menjant arròs'

4. A partir de la informació aportada pels exemples, indiqueu quin és el sistema de modalitat del makah (una llengua ameríndia dels EUA):

- a) *Wikiicaxaw* 'Fa mal temps' (ho sé per experiència pròpia)
- b) *Wikiicaxakʔu* 'Ha fet mal temps' (ho he experimentat)

Nota

El significat dels morfemes és el següent: *e-* és un prefix de tercera persona (singular); *du* 'menjar'; *mɔli* 'arròs'; *-m* és un sufix locatiu, que equival semànticament a la nostra preposició *en*.

- c) *Wikiicaxakpiid* 'Sembla que fa mal temps' (ho dedueixo)
 d) *Wikiicaxakqad?i* 'Sembla que fa mal temps' (ho sé pel soroll de la pluja o el vent)
 e) *Wikiicaxakwaad* 'M'han dit que fa mal temps'
 f) *Wikiicaxakitwaad* 'M'han dit que ha fet mal temps'

5. Descriu el sistema de temps, aspecte i mode de l'albanès, a partir de l'anàlisi dels següents exemples de la seva conjugació verbal del verb *punoj* ('treballar'):

- a) *Punoj* 'treballo'
Punon 'treballes'
Punon 'treballa'
- b) *Punoja* '(jo) treballava'
Punoje 'treballaves'
Punonte '(ell) treballava'
- c) *Po punoj* 'estic treballant'
Po punon 'estàs treballant'
Po punon 'està treballant'
- d) *Po punoja* '(jo) estava treballant'
Po punoje 'estaves treballant'
Po punonte '(ell) estava treballant'
- e) *Punova* 'vaig treballar'
Punove 'vas treballar'
Punoi 'va treballar'
- f) *Të punoj* 'treballi (jo)'
Të punosh 'treballis'
Të punojë 'treballi (ell)'
- g) *Të punoja* 'treballés (jo)'
Të punoje 'treballessis'
Të punonte 'treballés (ell)'

Les formes verbals de (f) i (g) apareixen sobretot en clàusules subordinades, depenent de verbs modals, o d'altres verbs en un context referit a situacions futures, hipotètiques o dubtoses.

- h) *Do të punoj* 'treballaré'
Do të punosh 'treballaràs'
Do të punojë 'treballarà'
- i) *Do të punoja* '(jo) treballaria'
Do të punoje 'treballaries'
Do të punonte '(ell) treballaria'
- j) *Punofsha* 'que treballi (jo)', 'tant de bo que treballi (jo)'
Punofsh 'que treballis', 'tant de bo que treballis'
Punoftë 'que treballi (ell)', 'tant de bo que treballi (ell)'

Les formes verbals de (j) expressen el desig del parlant que tingui lloc la situació descrita.

- k) *Punuakam* 'estic treballant!'
Punuake 'estàs treballant!'
Punuaka 'està treballant!'
- l) *Punuakësha* 'vaig treballar!'
Punuakëshe 'vas treballar!'
Punuakësh 'va treballar!'

Les formes verbals de (k) i (l) expressen la sorpresa del parlant davant una acció inesperada que està tenint lloc o que ha ocorregut. Són formes que es presten també a expressar dubte o ironia.

6. Descriu l'estratègia utilitzada per a marcar la negació en bengalí (Bangla Desh i Índia), a partir dels següents exemples:

- a) *Ami korlum*
 = 'Jo vaig fer'

b) *Ami korlum na*
= 'Jo no vaig fer'

c) *Ami khai*
= 'Jo bec'

d) *Ami khai na*
= 'Jo no bec'

7. Descriuiu l'estratègia utilitzada per a marcar la negació en kaqchikel (una llengua maia de Guatemala), a partir dels següents exemples:

a) *Tijonel*
= 'Mestre'

b) *Rija' tijonel*
= 'Ell és mestre'

c) *Rija' xel*
= 'Ell va marxar'

d) *Xel ch'anin*
= 'Va marxar de seguida'

e) *Ch'anin xel*
= 'De seguida va marxar' (focus sobre *ch'anin*)

f) *Jukumaj yojk'ase'*
= 'Ens despertem d'hora'

g) *Yojk'ase' jukumaj*
= 'És d'hora quan ens despertem' (focus sobre *yojk'ase'*)

h) *Rija' man tijonel ta*
= 'Ell no és mestre'

i) *Rija' man xel ta*
= 'Ell no va marxar'

j) *Man xel ta ch'anin*
= 'No va marxar de seguida'

k) *Man ch'anin ta xel*
= 'No va ser de seguida que va marxar'

l) *Man jukumaj ta yojk'ase'*
= 'No ens despertem d'hora'

m) *Man yojk'ase' ta jukumaj*
= 'No és d'hora quan ens despertem'

8. Descriuiu l'estratègia utilitzada per a marcar la negació en navaho (EUA), a partir dels següents exemples [(q i ɛ representen vocals nasals; l' és una consonant lateral sorda; l'apòstrof representa una consonant oclusiva glotal):

a) *Diné bizaad yíhool'aah*
= 'Estudia navaho'

b) *Diné bizaad nantl'ah*
= 'El navaho és difícil'

c) *Yootódęę naghá*
= 'És de Santa Fe'

d) *Diné bizaad doo nantl'ah da*
= 'El navaho no és difícil'

e) *Doo diné bizaad yíhool'aah da*
= 'No estudia navaho'

f) *Yootódęę doo naghá da*
= 'No és de Santa Fe'

Nota

La lletra *j* es pronuncia com en castellà. La lletra *x* representa el mateix so que en català estàndard en mots com *caixa*. L'apòstrof indica un so consonàntic produït amb una oclusió de la glotis.

Nota

Diné bizaad és el nom de la llengua, en navaho.

Nota

Yootó és la denominació en navaho de la ciutat de Santa Fe, a Nou Mèxic.

9. Descriu l'estratègia utilitzada per a marcar la negació en armeni oriental, a partir dels següents exemples:

- a) *Grum ei*
= 'Estava escrivint'
- b) *Grelu e*
= 'Escriurà'
- c) *Chei grum*
= 'No estava escrivint'
- d) *Che grelu*
= 'No escriurà'

10. Descriu l'estratègia utilitzada per a marcar la negació en komi (una llengua finoúgrica del nord de Rússia), a partir dels següents exemples:

- a) *Gıza* 'Escric'
- b) *Gızan* 'Escrius'
- c) *Gızö* 'Escriu'
- d) *Og gız* 'No escric'
- e) *On gız* 'No escrius'
- f) *Oz gız* 'No escriu'

11. Descriu l'estratègia utilitzada per a marcar la interrogació en indonesi, a partir dels següents exemples:

- a) *Siti sudah pulang*
Siti PF tornar a casa
= 'Siti ha tornat a casa'
- b) *Sudah pulangkah Siti?*
= 'Ha tornat Siti?'
- c) *Sitakah yang sudah pulang?*
= 'És Siti el que ha tornat?'
- d) *Dia pergi ke pasar*
ell anar a mercat
= 'Ell ha anat al mercat'
- e) *Diakah yang pergi ke pasar?*
= 'És ell qui ha anat al mercat?'
- f) *Pergi ke pasarkah dia?*
= 'És al mercat a on ha anat?'

12. Descriu l'estratègia utilitzada per a marcar la interrogació en navaho (EUA), a partir dels següents exemples:

- a) *Nich'iyq hóloq*
ni- ch'iyq hóloq
teu- menjar hi ha
= 'Tens menjar'
- b) *Nimá Hoozdohdi bighan*
ni- má Hoozdoh -di bighan
ta mare Tucson -LOC viu
= 'Ta mare viu a Tucson'
- c) *Nich'iyash hóloq*
= 'Tens menjar?'
- d) *Nimásh Hoozdohdi bighan?*
= 'Viu ta mare a Tucson?'

13. Descriu l'estratègia utilitzada per a marcar la interrogació en persa, a partir dels següents exemples:

- a) *In gorbeye šoma ast*
gorbe -ye šoma ast
aquest gat -MOD tu és
= 'Aquest gat és teu'

- b) *Mehmānhā āmadand*
convidats han vingut
= 'Han vingut els convidats'
- c) *Khanerā ātesh zadand*
khane -rā
casa -OBJ foc han calat
= 'Han calat foc a la casa'
- d) *Āyā in gorbeye šoma ast?*
= 'És teu aquest gat?'
- e) *Āyā mehmānhā āmadand*
convidats han vingut
= 'Han vingut els convidats?'
- f) *Āyā khanerā ātesh zadand*
= 'Han calat foc a la casa?'

Bibliografia

Temps, mode i aspecte

Aikhenvald, Alexandra (2005). *Evidentiality*. Oxford University Press.

Aikhenvald, Alexandra (2006). "Evidentiality in Grammar". A: E. K. Brown (ed.). *Encyclopedia of Language and Linguistics* (pàg. 320-325).

Auwers, Johann van der; Ammann, Andreas (2005). "Epistemic Possibility". A: M. Haspelmath i altres (eds.). *The World Atlas of Language Structures* (pàg. 306-309).

Comrie, Bernard (1976). *Aspect*. Cambridge University Press.

Comrie, Bernard (1985). *Tense*. Cambridge University Press.

Comrie, Bernard (1999). "Tense". A: E. K. Brown; J. Miller (eds.). *Concise Encyclopedia of Syntactic Theories* (pàg. 363-369).

Dahl, Östen (1985). *Tense and Aspect Systems*. Basil Blackwell.

Dahl, Östen (ed.) (2000). *Tense and Aspect in the Languages of Europe*. Berlín: Mouton de Gruyter.

Dahl, Östen; Velupillai, Viveka (2005). "Tense and Aspect". A: M. Haspelmath i altres (eds.). *The World Atlas of Language Structures* (pàg. 266-279).

Givón, Talmy (2001). "Tense, aspect and modality". *Syntax* (cap. 6 i 7).

Haan, Ferdinand de (2005). "Coding of Evidentiality"; "Semantic Distinctions of Evidentiality". A: M. Haspelmath i altres (eds.). *The World Atlas of Language Structures* (pàg. 318-321 i 314-317).

Haan, Ferdinand de (2006). "Typological approaches to modality". A: W. Frawley (ed.). *The Expression of Modality* (pàg. 27-69). Mouton de Gruyter.

Haan, Ferdinand de (2010). "Typology of tense, aspect and modality systems". A: J. J. Song (ed.). *The Oxford Handbook of Language Typology* (pàg. 445-464).

Kroeger, Paul R. (2005). "Tense, Aspect, and Modality". *Analyzing Grammar* (cap. 9).

Lazard, Gilbert (1998). "L'expression de l'irréel". A: L. Kulikov; H. Vater (eds.). *Typology of verbal categories. Papers presented to Vladimir Nedjalkov* (pàg. 237-247). Niemeyer. [També a: G. Lazard. *Études de Linguistique Générale* (pàg. 413-424). Peeters].

Lazard, Gilbert (1999). "Mirativity, evidentiality, mediativity, or other?". *Linguistic Typology* (vol. 1, núm. 3, pàg. 91-109).

Moreno Cabrera, Juan Carlos (2000). "La deixis temporal, el aspecte, el modo de acció i la modalitat". *Curso universitario de lingüística general* (vol. 1, cap. 16).

Palmer, F. R. (1999). "Mood and Modality: Basic Principles". A: E. K. Brown; J. Miller (eds.). *Concise Encyclopedia of Syntactic Theories* (pàg. 229-235).

Payne, Thomas E. (1997). "Other verb and verb-phrasal operations". *Describing morphosyntax* (cap. 9).

Timberlake, Alan (2007). "Aspect, tense, mood". A: T. Shopen (ed.). *Language Typology and Syntactic Description* (vol. III, pàg. 280-333).

Whaley, Lindsay J. (1997). "Verbal Categories". *Introduction to typology* (cap. 12-14).

Negació

Dryer, Matthew S. (2005). "Negative Morphemes". A: M. Haspelmath i altres (eds.). *The World Atlas of Language Structures* (pàg. 454-457).

Givón, Talmy (2001). "Negation". *Syntax* (cap. 8).

Miestamo, Matti (2005). *Standard Negation*. Mouton de Gruyter.

Miestamo, Matti (2007). "Negation. An Overview of Typological Research". *Language and Linguistics Compass* (vol. 5, núm. 1, pàg. 552–570).

Moreno Cabrera, Juan Carlos (2000). "Tipos de oración simple. Oraciones negativas". *Curso universitario de lingüística general* (vol. 1, cap. 25).

Ramat, Paolo (2006). "Negation". A: E. K. Brown (ed.). *Encyclopedia of Language and Linguistics* (pàg. 559-567).

Expressió dels actes de parla

Auwera, Johann van der (2006). "Imperatives". A: E. K. Brown (ed.). *Encyclopedia of Language and Linguistics* (pàg. 565-567).

Dryer, Matthew S. (2005). "Polar Questions"; "Position of Interrogative Phrases in Content Questions". A: M. Haspelmath i altres (eds.). *The World Atlas of Language Structures* (pàg. 470-473 i 378-381).

Givón, Talmy (2001). "Non-declarative speech-acts". *Syntax* (cap. 17).

König, Ekkehard; Siemund, Peter (2007). "Speech Act Distinctions in Grammar". A: T. Shopen (ed.). *Language Typology and Syntactic Description* (vol. 1, pàg. 276-324).

Kroeger, Paul R. (2005). "Special sentence types". *Analyzing Grammar* (cap. 11).

Moreno Cabrera, Juan Carlos (2000). "Tipos de oración simple. Oraciones interrogativas e imperativas". *Curso universitario de lingüística general* (vol. 1, cap. 25).

